

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНЦІВ
У ВЕЛ. БРИТАНІЇ.

СИМОН
ПЕТЮРА

ВИДАВНИЦТВО С.У.Б. ЛОНДОН 1947р.

БІБЛОТЕКА УКРАЇНЦІВ
У ВЕЛ. БРИТАНІЇ.

СИМОН
ПЕТІЮРА

ВИДАВНИЦТВО С.У.Б. ЛОНДОН 1947р.

Видано накладом і коштом "Совзу Українців у Вел.Британії"

Видання опрацював Петро Пігічян.

Published and Printed by -
The Association of Ukrainians in Gt. Britain,
49, Linden Gardens,
W.2.

ГОЛОВНИЙ ОТАМАН
СИМОН-ПЕТІЮРА.

25. травня 1926 року погіб з рук убийника Голова Директорії й Головного Отамана військ Української Народньої Республіки - СИМОН ПЕТЛЮРА.

Носій української державницької ідеї був убитий на приказ найбільшого ворога українського народу — комуністичної Москви. Хоч цілій справі вбивства причепила вона марку помсти за терпіння жидівського народу, така режисерія український нарід в блуд не впровадила.

Вбити людину, а ідею засипати болотом, — оце була мета большевиків.

Покійного Отамана вбито, бо Він непохитно стояв на становищі Самостійності України, бо Він був персоніфікацією цієї Ідеї.

Чи Петлюра згинув ?

Убийник — знаряддя чужих рук, убив його тіло. Дух його, Ідея, якої Покійний був носієм — живе й надалі ще.

Ідея, що така страшна для Москви новітньої — як страшне було ім'я Мазепи для царської Росії.

Мазепинство в давніх часах і Петлюрівщина в новітніх, два страшні для Москви поняття, два граничні стовпи на визвольній дорозі українського народу — для теперішніх і прийдешніх українських поколінь, завжди будуть ясними світлами у темряві їх буднів у прямуванні до мети.

С.У.

ЖИТТЯ СИМОНА ПЕТЛЮРИ.

Життя Симона Петлюри розкладається на дві - нерівні кількості літ і нерівнозначні змістом - частини. Перша з них - до початків 1917 року, що означив собор рухливий-потік революційної доби на Сході Європи взагалі, на нашій батьківщині зокрема; друга частина датується роками 1917 - 1926.

Щодо першої частини - маємо мало матеріалу. Скупі біографічні дати, крихта споминів та переказів про відокремлені епізоди, вирвані з цілого життя, і все на чоб то таке оудинне, звичайне не індивідуальне, наче-то зовсім не звязане з тим, чим став Симон Петлюра за кругої частини свого недовгого життя. А в тім певні нитки тої звязаности можна переслідити вже й зараз.

Народився Симон Петлюра у Полтаві, в козацькій родині, що перейшла з села до міста, де батько його мав кріпний візницький промисл. Родовід тої родини нам невідомий, не знаємо нічого за предків Симона Петлюри із боку батька ні з боку матері. І хто знає, чи будемо колись щось про те знати, бож за період большевицької радвледи на Україні метрики та інші документи в значній мірі знищено; люди, що могли щось переказати, вмерли чи загинули, а в пам'яті тих, що живими zostались, потрібні нам події прикрито пилом забуття. Це велика прогалина в біографії, що її нічим перекрити, бо впливи спадщини дуже багато вагать для тілесної й духовної структури окремої людини. А особливо багато вагать вони якраз на Україні; де кожна родина сільського стану має ввоя індивідуальну історію і майже кожна - своїх видатних і характерних людей.

Так само мало знаємо про дитячі роки Симона Петлюри. А в тім, оточення, в якому живе дитина, моральні впливи, під якими вона росте, ставть потім складовими частинами індивідуальности. Але ця прогалина може же бути заповнена. Живуть же на світі члени родини Василя Петлюри, Симонового батька, і на них лежить почесний обовязок переказати все, що знають вони про свого вславленого родича.

Первісну освіту своя Симон Петлюра дістав у полтавській духовній бурсі, продовжуючи її в духовній семінарії тогож таки міста. Це не є випадок для тодішних

часів і тодішніх обставин, що дитина із світської родини діставала освіту в школі духовній. Ті була доля багатьох дітей бідного стану, що їх батьки дбали про їх майбутнє, та неспроможні були витрачати більшого гроша. Світська школа - гімназія та за нею університет - були до певної міри привілеєм та вимагали великих коштів, а духовна школа була дешева і приступна для всіх станів, бо на неї не поширювався відомий старорезимовий циркуляр міністерства освіти про "кухарчиних дітей", перед якими мали бути фактично замкнені двері російських гімназій.

Лишом поминати духовної школи не слід. Був у неї хоч би той уже плас, що майже всі її учні походили із станів сільського населення, - чи то з самого селянства чи з близьких до нього вєств. Тому серед бурсаків і семінаристів на Україні ніколи не вигасало українське національне почуття, бо, навіть перебуваючи в російській школі, не відривались вони від українського оточення та від української стихії.

Не відривався від тої стихії і школяр Симон Петлєра. Щоправда маємо покищо мало друкованого матеріалу що давав би характеристику полтавської бурси та семінарії за 90 років минулого століття; не знаємо точного складу учителів та учнів, але можемо вгадати їх ціну і їх якість по аналогії з іншими подібними школами, порозкиданими на Україні. Знаємо також і яскравий факт з життя школяра Симона Петлєри. Його було виключено з семінарії, - і то вже з вищих богословських клас, що як відомо, дуже рідко траплялося в історії духовної школи. І виключено було не за політичний радикалізм, не за участь у тих чи інших загально-революційних гуртках, а в звязку з приїздом до Полтави славного композитора Миколи Лисєнка - за українські симпатії, за те, що почував себе він українцем і не зрікся того під загрозою найвищої шкільної кари.

Тим закінчилося для Симона Петлєри минуле століття нове, сучасне починається для нього під знаком самотнього життя, тяжкої боротьби за існування, продовження перерваної освіти. За Полтавою знаходимо його у Львові, що вигнаний із семінарії - як казали тоді, з "вовчим" білетом, цебто без права вступити до іншої школи російської, - опинився він за кордоном, це було тоді явище нормальне для політичної молоді. Але характерним для знака Петлєри було те, що подався він не до Берліна, Парижа чи Швайцарії, де скупчувалися тоді всі, кому з тої чи іншої причини тісно було жити в колишній російській імперії. Вибрав він провінціональний для Європи Львів, а то тому, що там було вогнище українського руху, що у львівському університеті можна було слухати лекції українських профєсорів, що викладали українською мовою. У Львові Симон Петлєра поперше озна-

чив себе й політично, оо вступив до складу Револьційно-ї Української Партії /РУП/, що року 1900 була засно-вана тодішню молоддю на Великій Україні, але штаб свій поставила на українській етнографічній території, що входила в склад тодішньої Австрії за сприятливою допо-могою старшої, а особливо молодшої галицької та буко-винської інтелігенції.

Історія цієї партії, що чинно проіснувала під тою назвою біля пяти років, має вже свої задокументовану літературу, але значіння її не зважено ще остаточно. Як на той час, вона була епожальним явищем серед українського руху. Складом своїм вона була партією неоднородною, але злучило її єдине для всіх національне почуття до першої, після довшої історичної перерви, поставила вона на своєму прапорі величне гасло української державної незалежності. Тим було ідеологічно відтворено українську політичну традицію, що тягнеться з часів старого Києва через козацьку республіку й Кирило-Методіївське братство до наших днів. РУП була провозвісницею й предтечею української революції року 1917, бож майже усі визначні діячі тої революції від крайніх правих до самих лівих перекипіли й самоозначились в її горнилі. Дістав від неї свій політичний гарт і Симон Петлюра.

Після Львова застаємо Симона Петлюру на Кубані за учительською, потім статистично-архівною працею. Там на широких прикавказьких степах перехована була ще старовинна козацька традиція, що проминула давно вже на Україні. Один древній літими славний кубанський козак зворушливо переказує, з яким запалом взявся Петлюра до вивчення місцевої козацької історії та місцевого життя. Випадковий зворот долі, а може й підсвідоме передчуття своєї майбутньої ролі казало Симонові Петлюрі на власні очі подивитись, на власний розум ознайомитися з цілим простором української національної території, - від Карпат аж до Кавказу.

З Кубані повертається Симон Петлюра до Києва. З'являється він там уже готовою людиною, означеною політичною індивідуально. Було то, за часів першої російської революції, коли перед українцями відкрилось певне поле національної праці. І Симон Петлюра бере до рук найсильнішу, як на ті часи, зброю - перо. Він - секретар Чикаленкової "Ради", потім редактор соціал-демократичного органу "Слово". Бо на той час РУП уже перестала існувати; члени її пристали до різних українських партій, а ядро РУП приняло назву української соціал-демократичної партії. До складу цієї останньої групи належав і Симон Петлюра.

Погром української політичної чинності викинув Симона Петлюру поперше за межі України; року 1907 знаходимо його в Петербурзі. Ради хліба насущного служать

він у приватному транспортному товаристві, а свої політичні наміри задовольняє працею в партії та у різних родах українських гуртках, численних і чинних у колишній російській столиці того часу. У Петербурзі Симон Петлюра не зажився. Автору цих рядків гірко скаржився він, що йому душно в цьому болоті оєз сонця, світла та тепла. Він переїздить до Москви, знову ж таки на приватну службу — бухгалтером у оільшому підприємстві. В то му часі він одружився із панною Ольгою з Більських; у Москві народилась йому й єдина дитина, його єм. пам. дочка Леся.

Москва тоді — часи третьої державної думи — була осередком національного руху народів колишньої російської імперії. І — річ єдина і невторна в історії російської політичної думки — чинну участь в ньому брали видатні московські політики. Рух той було зосереджено в багатьох потайних і легальних товариствах; з останніх можна зазначити такі, як "Союз автономістів", "Товариство словянської культури" з українським відділом, Український "Коопар" і т.ін.

Скромний бухгалтер не затратився серед національної еліти, що скупчувалася на той час у Москві. Як представник української колонії, він мав серед неї одно з чільних місць; його слова важились, з ним радились в усіх дотичних справах. Особливо виросло значіння Симона Петлюри в означених колах тоді, коли він, разом з Ол. Саліковським, став редактором журналу "Украинская Жизнь" — органу друкованого російськомовою і заснованого українцями для інформації російського громадянства. Це був той темний час, коли роздавлена була російськомовна владою українська преса, і коли вияв української політичної думки міг бути зроблений, так сказати, лише в перекладі на російську мову. Тому значіння "Укр. Жизнь" було на ті часи незвичайно важливе; біля того органу скупчилася була українська інтелігенція, до якого прислухувалися уважно представники усіх національностей колишньої "тюрми народів", не виключаючи і Росіян.

Московський період життя Симона Петлюри був для него багатозначним і мабуть рішучим щодо його національного політичного світогляду. Там остаточно ствердив його український націоналізм, людський та універсальний; там створив він свої концепції становища України, як політичної одиниці не тільки в межах багатонаціонального Сходу Європи, але й у площині міжнародних, загальноєвропейських взаємовідносин. Виявом цього останнього був відомий український маніфест, написаний Симоном Петлюрою на початку великої війни, видрукований в "Укр. Жизнь" і в відбитках поширений в Росії та на Україні. У тому маніфесті Україні вказане місце в складі західноєвропейських народів, по боці держав, що представляли собою столітні традиції європейського політичного демо

кратично.

У Москві остаточно сформувалась персональна і політична індивідуальність Симона Петлюри. В московському оточенні став з'являтися тим, чим бачимо його трохи пізніше на тлі великої української революції. Міри його сили і діяльності тоді не зауважили, ні його українські товариші, ні вважали українські учасники. Зауважена вона була чужою для нас людиною, 70-літнім росіянином, вславленим українським академіком Коршем, видатним націо-логом і пенітентним мовознавцем, що сердечно ставився до України й, на диво цілого свого оточення і своєї родини, був інтимно здружений з Симоном Петлюрою.

Академік Корш говорить про свого молодого українського друга:

"Українці самі не знають, кого вони мають серед себе. Вони гадають, що Петлюра - видатний редактор патріот, громадський діяч тощо. Це все правда, але не ціла правда. Петлюра - не конечно вищий за те, що про нього думають. Він - з породи вождів, люди не з того тіста, що колись у старовину закладали династії, а в наш демократичний час стають національними героями. Живе він при несприятливих умовах, не може виявити себе. Та хто знає, чи не зміняться все навкруги нас? А коли зміняться, буде він вождем народу українського. Така його доля."

Слова ці переказані вдовод академіка Крша і свердлові автором цих рядків другим українським приятелем Корша, інтелігентом Ол. Саліковським, що за власним своїм звичаєм, не вів сам собі, слухачи їх. Сказані були вони за часів великої війни, в середині її, коли майже нікому не видно було всіх її наслідків ні того, який вплив здійснюють ці наслідки на Україні. А в тім на слові рік 1917, сколихнулася до дна народня стихія українська, її прирочило старого Корша виправдалося. Для Симона Петлюри розпочалась друга частина його земного життя.

○ ○

○

Друга частина життя Симона Петлюри на погляд начисто їй в чому не подібна до першої. На протязі яких двох літ - прийатна людина - стає він головою держави; скаржливий подібник швидко перетворюється в головного отамана української революційної армії. Коли б з якої несприятливої негоди сталося так, що С. Петлюра загинув до 1917 року, оплескали б його родина його та кілька тогочасних; року 1926 заплакала за ним ціла Україна. Зміна незалежна, що припадає на долю лише улюбленим історичним людям.

Але та зміна з'явилася не тому, що змінився Симон Петлюра. Усі, що знали його, усі мемуаристи однодушно

стрерджувть, бо на протязі цілого свого життя зоставав ся він той самою людиною. І характеризували його завжди - та сама простота і скромність, відсутність якого будь жесту, та сама жертвенність і непохитність. Лише все індивідуальне, вся персоналія наче без сліду зникла, - потопилася в його революційній, державно-національній чинності. Змінився не Симон Петлюра, - змінилися точки прикладання його сили, бо зайшла та зміна обставин, що про неї вказано вище словами академіка Корша; бо прокинувся із столітнього сну український нарід, бо вибухла велика українська революція. Чин і гасла, що за ними стояли досі окремі люди, гуртки та партії, відійшли від них і стали виявом української народньої стихії.

o o o

Коротке зауваження, щоб не було непорозуміння між автором цих рядків та його читачами. Наші і не наші люди часто говорять про велику революцію розпочату в березні 1917 року в Петербурзі. Звідси, - іноді свідомо, а частіше несвідомо, - робиться висновок, що на Сході Європи вказаного часу розпочався, переходив, переходить і тепер єдиний і той самий соціологічний процес на всіх многонаціональних просторах колишньої російської імперії.

В дійсності ж справа виглядає цілком інакше. Березень 1917 року означив собою не якусь єдину для російської держави революцію, а був він катастрофою єдиною до того часу російської держави. Виставлена на старих азійських зручлах, трохи наверх зевропеїзованих, спорохніла в своїх основах, ця імперія вже давнє існувала лише силою історичної інерції. Катастрофою для неї стала світова війна. Під її непереносним тягарем завалилась вона, звільнивши тим різноманітні одоїжні сили, що таїлись до того часу на її просторах. Революція почалась після тої катастрофи; вірніше - почалося їх кілька, а серед них дві найбільші, типові для інших ворожі одна одній, - великоруська та українська. Зреалізовані вони були: перша оольшевицькими повстанцями в Петербурзі та в Москві, друга - чотирьома універсалами Центральної Ради у Києві; явища ці йшли в часі менше-більше однобіжно.

На своїх початках ці дві революції наче то мали справді багато спільного, - бо ж обидві вони вродились і повстали на ґрунті соціального незадоволення мас попереднім становищем. Але дуже скоро приборали вони цілком одмінне забарвлення, що неминуче впливало з великих різниць культурного рівня та класового розподілу в народів російського та українського. Особливо яскраво зазначились ці одмінні тоді, коли обидва народи від-

неминучої на перших кроках революційної деструкції перейшли до стадії революційної творчості.

У росіян перед революцією вела рообітничча верства, в українців -- селянство. Росіяне подалися по лінії псевдо-соціалістичного рівняння на ньщого, українці вступили на європейський шлях соціальної справедливості. Тому і в площині державній вищою точкою російської творчості стала олігархічна, псевдо-класова організація советів в той час, як українці спинилися на формах європейської політичної демократії, утворивши Українську Народню Геспуолику. Не диво тому, що обидві революції дуже скоро заворогували одна з одною і вдалися до смертельної обороты. Часова перемога російської революції над українською не тільки не протиричить викладеним думкам, а лише стверджує їх, бо до тої перемоги спричинились не ідеологічні моменти, але матеріальна перевага кількості, сили та зорої, - річі часові, як і сама перемога.

o o
o

Нічого несподіваного немає в тому, що українська революція пішла шляхами політичної демократії. Наше покоління за останні роки зчило на власні очі багато революцій. Усі вони однакові за період деструкції, і всі вони одмінні, вступаючи на дальшу творчу путь. Одмінні тому, що всі народи приходять на арену історії не безобаченками, а приносять з собою велику національну спадщину, збережену з покоління в покоління, - часто навіть під порогом свідомості. І за часів революції вступаючи у її творчий період, народи реалізують не так свої сучасні бажання, як ті золоті сны, що снилися їх батькам, дідам і далеким предкам.

Кожна велика революція, відповідно до нових умов у тій чи іншій формі, відтворює історичну традицію народу, серед якого вона збухла. Це соціалістичний закон, виправданий насчно за роки 1917-1920. Так Польща витворила принципи колишніх конфедерацій, Чехословацки на лінії Гуса та Жижки, Росія віковичне самовладство, а Україна - демократичну козацьку традицію XVII-го століття. Але народи не тільки відтворюють свою традицію, вони ще й персоніфікують її в тих льдах, що мають в собі силу і волю витримати тягар тої персоніфікації. Кожний нарід за наших часів видав із себе тих льдєй, і були то - Пилсудський, Масарж, В Росії - Ленін, на Україні - Симон Петлєра.

Чому саме Симон Петлєра, а не хтось інший з тих видатних і талановитих льдєй, що могли бути і були його конкурентами, бо застала їх українська революція вже з придбаном популярністю, з готовим начебто народнім авторитетом? Питання складне, і повної відповіді на нього ще не маємо. На нього можна буде відповісти ли-

ше після того як буде переведена, з одного боку глибока аналіза цілого життя С. Петлюри, його індивідуальності, цілої його психологічної структури; з другого - коли буде докладно прослідковано українську революцію, як соціологічне явище. Але для того, як вказано вище, потрібно, щоб ця революція дійшла свого кінця, а це ще не сталось.

На одно лише можемо вказати вже й зараз. Коли нас - тала українська революція, всі національно творчі елементи з запалом кинулися до праці з народом і серед народу. З головою поринув в тій праці і Симон Петлюра. Бачимо його скрізь: на мітингах, з'їздах і в комітетах; на партійних засіданнях, у земстві і на парламентарній трибуні Центральної Ради. Але незабаром виявилось, що вся сила творчої енергії його зосереджується не на тій чисто політичній стороні революційного процесу, де й без нього було досить визначних людей. Його увага поволі сконцентрувалася на відтворенню частини нашої державної традиції, яка завжди була, а і буде найтруднішою, найнеобхіднішою, а одночасно й найяскравішою в комплексі революційних завдань.

Симоніві Петлюрі належить честь організації української республіканської армії, - відтворення занедбанішої традиції збройної боротьби за батьківщину. На такій праці рідні маси найлегше і найкраще розпізнають та оцінюють в відповідних людей. Бо потрібні для неї - жертвенна ідейність, непохитна воля, вміння наказувати і та глибока інтуїція, що дозволяє за одну мить розібратись в найтяжчих обставинах, - якості у високій мірі властиві лише природженим революційним вождям.

Українське революційне воєцтво майже всім обов'язане Симоніві Петлюрі; одночасно Симон Петлюра так само майже всім обов'язаний українському козакові. Військові з'їзди дали йому військове міністерство; повстання 1918 року зробило його першов особов в армії; боротьба з російською навалом поставила його на чоло держави, - ім'я його було занесено козаками до найглухішого українського кутка, до найтемнішої хати.

Типова кар'єра гетьмана XVII-го століття, перенесеного до складних обставин нашого часу. І коли Симон Петлюра не дістав від сучасників того імені, то це мабуть тому, що було в нашій історії дві лінії гетьманської традиції. Одна - вславлена іменами Богдана Хмельницького, Дорошенка, Івана Мазепи, друга - припечатана Бржозовецьким та Іваном Скоропадським. Першу з них персоніфікував за часів революції Симон Петлюра; другій, хмельового звання революції, - почастило на кілька місяців зреалізуватись у Києві в особі Павла Скоропадського. Цей останній факт, - мабуть таки назавжди, - знищив можливість того, щоб голову української держави названо було таким почесним колись історичним іменем гетьмана.

o o
o

Наглі звороти визвольної боротьби примусили Симона Петлюру покинути межі батьківщини і виїхати за кордон. За ним виїхав уряд і значна частина республіканської армії. З кінця 1920 року починається еміграційний період його чинності, продовжений до дня його трагічної загибелі. Означається він перебуванням у Тарнові, Варшаві, Будапешті, Відні, у Швейцарії і, нарешті, в Парижі. Матеріали та присуди щодо цього періоду не злагоджені, недостаточно передискутовані, і не вивчені, бо цей період - то наша реальна сучасність. Історія, однак, безперечно, підкреслить той факт, що й за час еміграції Симон Петлюра не перейшов меж відтвореної української традиції, бо мав він і в тому свого попередника - славного Орлика, еміграційного гетьмана...

Поза межами цього короткого нарису залишаємо і третю частину життя Симона Петлюри, що зачалася після двох його земних частин - 25 травня 1926 року. Бо ж сила його особи, його образу, пам'ять про славного лицаря землі української живе творчим чинником тут - на еміграції - і там - на батьківщині. Але про це скаже своє слово історія.

М. СЛАВІНСЬКИЙ.

ПАМ'ЯТІ ГОЛОВНОГО ОТАМАНА ПЕТЛЮРИ.

25-го травня 1926.

На тихім цвинтарі в далекій чужині
Спокійно спиш Ти по житті бурхливім
І маршиш у довічнім сні
Нарід свій змучений побачити жасливим.

Щоб він, звільнившись на віки від кайдан,
Попростував вперед шляхами слави
Й, замість раба, господар став і пан
Свої власної потужної держави.

Великая, священная мета
Нам дасть запал, дасть духа творчу силу,
Прийдуть дні радості — і воля золота
Осяє, Батьку наш, Твою святу могилу!

І, осягнувши долі височин,
Відроджена, жаслива Україна
Вшанує гідно героїчний чин
Свого улюбленого героя-сина.

Борис ЛИСЯНСЬКИЙ.

ЗАПОВІТ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

В день свята Української Державности встарть передо мною постаті лицарів і мучеників великої ідеї.

Тих, що своїм життям заплатили за свою віру в нр.

Тих, що власним чином крові і праці, гарячого патріотизму і виконання обов'язку, умінням — для одних слухатись і для других наказувати, а обомі разом користись вищим наказом нації, через її вождя Переказаним, розпочали нову добу в історії України.

Тих, що створили спільним чином свого життя найкращу легенду нації — легенду оруженої боротьби її за своє право жити вільною і державно-незалежною.

Тих, хто заслужив право на те, щоб стати незабутнім в історії України; хто зв'язав її величне минуле зі світлим майбутнім і переказав нам, живим та прийдешнім поколінням, великий заповіт: національної помсти та недовершеного чину.

Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Нашої — так само. Кров'ю чужою і своєю. Ворожою і рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчості, всього того, що нація і свідомо і ірраціонально використовує для ствердження свого права на державне життя.

Кров пролита для цієї ідеї не засихає. Тепло її все теплим буде в душі нації, все відображатиме роль непокоєного, тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе до продовження розпочатого.

З цих почуттям завжди переживав я наше свято державности. Воно все зв'язується у мене з дорогими, незабутніми образами тих, хто дав нам право його святкувати, по-діюно до того, як величаві мелодії нашого гімну, що в цей день здається особливо урочистими; а слова обов'язувальні — все зливаються з передсмертними стогонами тих, чий дух тоді тільки повірить в ширість і поважність нашого святкування, коли не словами — співами, а ділами докажемо нашу моральну вартість бути достойними свята.

Хай же в день той ми глибоше, як коли, відчуємо велику вагу передсмертних заповітів наших лицарів.

Хай свято сьогоднішнє навчить нас шанувати пам'ять полеглих і бережно плекати традиції боротьби за українсь

ку державність, такі чисті і пророчисті, такі ушляхотні-
вчі, бо і оправдані і окроплені святою кров'ю найкращих
синів нації.

А найголовнішою з тих традицій буде: пам'ятати про
неминучість відновлення боротьби тими самими зброями і
під тими самими гаслами, до яких користувалися і яких о-
душевлялися жертви військових подій 1917 - 1920 років.

Українські мечі перекуртяться, на рала тільки тоді,
коли гасло - НЕЗАЛЕЖНА ДЕРЖАВА УКРАЇНСЬКА перетвориться
в дійсність і забезпечить отому ралові можливість зжит-
ковувати рідну плідну землю з її нечисленними багатства-
ми не для потреб третього, аоо другого з половиною, чи
якого іншого інтернаціоналу, а для устаткування і зміц-
нення власного державного доора і збагачення рідного на-
роду.

Отже: не забуваймо про меч; учімося міцніше тримати
дого в руках, а одчасно дбаймо про підживлення націй
моральних елементів її буття - творчої любові до Батьків
щини, сторожкості до ворога та помсти за кривди заподія-
ні ним, - в сімоїозі яких знайдемо шлях до звільнення і
програму для будівництва.

Великий чин наших лицарів вчить вірності ідеалам і
умінню підпорядкуватись. Тільки вірність і слухняність
створять передумови успіху національної боротьби.

Біля гасла: Українська Народня Республіка - Україн-
ська Незалежна Держава об'єдналися всі справді активні си-
ли нації в її боротьбі за незалежність. Тільки в мораль-
ній атмосфері, утвореній тией боротьби, могли з'явитись
світлі постаті полеглих, тільки на цьому ґрунті могла
зродитись жива легенда дальшої нашої боротьби, до живе
невмірудо в душі нації і ферментує її сили на нові вис-
тупи.

Моральним чотирьохкутником - отим старокозацьким
табором - поставимося ми в переходові дні нашої історії
до всіх негідних наступів на нашу єдність та вірність ви-
проваганим ідеям. Скупчимося один оіля одного з готовіс-
ть взаємної допомоги і перестороги - і ми витримаємо усі
"міри і проби" незалежно від того, чи вони походять з
когось інтернаціоналу чи від його класократичного анта-
гону.

Вірність є основою не лише родинного життя. Вір-
ність ідеям є підставою внутрішньої сили ширших громадсь-
ких об'єднань, до національного включно. Наша вірність
тим ідеям, за які голови поклали незабутні лицарі оружно
і боротьби за українську державність з часів 1917 - 1920
рр., буде найкращою пошаною до світлої пам'яті їх, до ве-
ликого чину їхнього життя і нарешті до розуміння змісту
тій думки, що її вклав законодавець в акт свята Україн-
ської Державности.

Париж, 22. січня 1926 року.

Ніна ПАВЛОВСЬКА

ПАМ'ЯТІ ПЕТЛЮРИ

Знов, Україно, Ти розп'ята,
Гориш в огні,
Дай сили вибороти, Мати,
Тебе в борні,
З хреста Тебе живод зняти
Дай Бог мені.

І повернуть Тебе, Єдина,
До слави знов,
Прийми ж, як дар, від свого сина
Його любов -
Для Тебе йду я до загибну
Крізь оіль і кров.

В майбуттє бачу я дорогу -
Там світлий день,
Там сурми сурмять перемогу,
Там спів людей,
Я чую з неба голос Бога:
- Той день гряде!...

С І М К У Л Ь.

Чорним вороном налетіла на одне еспанське місто холодна ніч. Різкий вітер ішов на герці з духом шаліючої революції. Пружинь воєнних дій давно загнала в кімнати ще деяких мешканців міста. На піврозваленому ратуші вибила протяжно восьма година. Від часу до часу заваляними вулицями міста вистукували тверді вояцькі кроки. Роздзявленими ротами божевільно реготались комини кам'яниць до недосяжних, здається, масляних зірок. Була жадібна така по кожних боях мала передишка. Що раз - темніше. Вулицями міста пролетіли химерні душі, шукаючи за одним хоч домом зі світлом, в якому могли б запалити свої каганчики та почати звичайний нічний танець, який люди прізвали "блудними вогниками". О, щастя! Знайшли. На передмісті, у напіврозваленій кам'яниці продиралось крізь заслонене полотнищем вікно, ледве помітне світло. Нутро кам'яниці націо́зняло тепле повітря, ogrіте віддихами більшої групи зб'яків, які розложені рядком на долівці по шарпаного коридора, відпочивали по трудах в камяносолодкому сні. В одному кінці коридора, біля вікна блимала свічка. Вона кидала слабе світло на обличча середнього віку сотника, який скилено вглубився в писання вже до половини доведеного листа, початок якого звучав:

- "Дорога Знайома!

Вже довгий час з незалежних від мене причин ми не переписувалися. Химерна доля кидала мене дорогами шаліючої революції. Цілий ряд переживань різнородних подій не дали мені навіть змоги поробити записок. Однак цього дні якраз сталась подія, яку я рішив записати і переслати Вам, сподіваючись, що вона принесе багато користі для Вас і Ваших земляків в формуванні деяких подій своєї історії. Думаю, що біль Ваш, який мені так пригадується, я почасти улекшу. Перед описом самої події я змушений відтворити давно вже минулі хвилини, пережиті з Вами, бо вони відразу будуть найкращим вступом до неї.

Перед очі вириває картина першої нашої стрічі. Чи знаєте, як оп дивною та справді характерною була ця зустріч? На сходах університету в Парижі звернув я на Вас свою увагу. По першій розмові з Вами, і то в еспанській мові, як оп Ви добре володіли, я переконався, що Ви є до чком української нації, про яку я так мало знав. Це бу-

до точно деять літ тому. В дальшому ми часто стрічались і звичайно, мирно виминою думок я не тільки довідався багато про Вас і про Ваш нарід, але поступенно розятрувалася в моєму серці іскра любови, яка зродилась вже при першій стрічі. Ви відносились до мене зрівноважено, хоч надзвичайно ввічливо, що мало питома зійкам інших народів. У своїх розмовах Ви більше звертали увагу на трагічне положення свого народу, як самі на себе, на не завидний спосіб життя та студії на еміграції. За це Ви мені ще більше подобалися. Аж ось нас застукала памятна подія 25 травня 1926 року. Тут я хочу відзеркалити її на те, бо вона має багато спільного з фактом, який прикував мене до писання цього листа.

Як пригадую собі, спішився я в той час і мимоволі проходив вулицей, де сталася ця подія. Із закруту виходив один старший чоловік та прямував вулицей в ту сторону, що й я, може у віддалі яких десять кроків. Нагло залунав постріл. Я кинувся в його напрямку і стрінувся віч - на - віч з рябим обличчям мужчини, який, втікаючи налетів просто на мене. Я зрозумів усе. Це був збивник. І хоч як старався я зловити його, однак несподівана хвиля людей, яка зуміла вже прибігти на місце замаху, по-малу, мимо мого крику, розлучила мене з збивником до того степеня, що я стратив його з очей. Однак його обличчя гострим рильцем врізалось в мою память. Пізніше, як прийшов я до Вашого помешкання, застав я Вас сильно зворушеною. Голосом людини, яка переживає страшний момент Ви розповіли мені про те, що перед кількома хвилинами згинув Ваш славний отаман Симон Петлюра. Ваш біль і Ваші переживання розумів я добре. В той час терпів я так само, як Ви.

Десять років минуло від тієї хвилини. Я розлучився з Вами, бо обовязок супроти моєї нації примусив мене зголоситись добровільно до армії, яка революційному зриві перебудовувала мою країну. І так занесли мене хвили революції до міста Б. По коротких боях відбиди ми червоних і, забезпечивши фронт мого відтинку, зрештою моєї частини я розташувався відпочивати на передмісті в одному напіврозваленому домі. Змучені до краю мої люди звалились рядком на долівці коридора. Мене покликали на подвір'я, де привели коло десять полонених, яких знайшли в місті. Ось і сумерки паде на місто. Я вийшов на подвір'я. Полонених сформовано в ряд, і я, полагодивши деякі формальности, хотів собі теж відійти, однак мені звернули увагу ще на кількох, які ранені лежали під муром кам'яниці. Я наблизився, О, диво! Обличчя одного, здається, мені було знане. Перебігаючи в думках ряд знакомостей, якась дивна сила навела мені думку про Париж. Дивним збігом обставин зродилось в думках обличчя з 26. травня 1926 року. Так справді. Придивлявся ближче, і страшний дук пімсти починає розпалювати моє серце. Свічу сірник, приглядаєсь ближче. Так, те саме рябе обличчя

вбивці. Не думаючи довго, механічно виривав із кавбура пістоль, для певности ладув йому просто в чоло одну по одній цілий магазинок - сім куль. Так! Цим здається мені фактом улекшу я Вашубіль, Дорога Знайома, який, напевно, тліє ще до сьогодні у Ваших грудях. Хоч не знаю, чи вдасться мені передати Вам цього листа, однак вірю, що ця сама сила, яка повела мою руку до пістолі, зуміє допровадити і цю вістку до Вас...

Перестав писати сьотник. Вдивився на хвилину в полумя свічки, яке гоїдалось під впливом хвилі вітру, що продирався крізь полотнище та дроганням немов шептало: "Сім куль, сім куль, сім куль...."

За Д. ДОНЦОВИМ
переповів СВІТОЧ.

В. М.

25. ТРАВНЯ 1926 РОКУ.

Ще мить тому - весна і цвіт,
Чужинний май в співучім сонці
... І вже щось чорне криє світ -
І де ж ви, друзі, оборонці ?

Наївний рух крилатих рук, -
Ні ! Свисту куль не заперечить.
І тіло падає на брук,
І ось тріпочуть груди й плечі,
І очі гасить смертна мля...

Сім хихик куль. Сім стрілів зла
Зміряли в дух - влучили в тіло:
Знялись над мертвим тілом крила
І дійсність легко попливша,
Як марний, як минулий вияв, -

Бо за повіками тремтів
Співучий степ, пшеничний спів,
Полтава, прапори і Київ.

М А Т И.

Що я, стара мати, можу розповісти вам? Як бється серце і болить, і молиться за синів своїх? Благословляє їх на муку і на смерть, бо знає: так треба.

Так треба, бо друга Мати бється поруч у смертельній тузі, друга Мати, а я ж плоть од плоти її, кров од крові її — моя Україно...

— Я йду битись за Україну, мамо, — сказав мені син і подивився мені просто в серце. Його очі, ясні і сині, як небо, і в них та чистота, що безгрішним роєить слово "Любов", і той вогонь, що спалює і слід недовіря, і та глибина, що в ній може втонути душа. Але для мене він тільки син, і його очі для мене — це тільки очі мого сина, і в них я бачу своє вчистість і своє щастя — бо в них моє минуле і моє майбутнє. Це просто син мій, і я гладжу руку його м'яке, його високе чоло, торкаюсь губами його щіки.

— Коли ідеш, сину?

— Завтра. Кличе Великий Отаман.

Я не знав, мамо, чи перемаємо ми, але прокладено шлях до перемоги. Ти знаєш, рідна, що це значить — ш л я х д о п е р е м о г и !?...

Він дивиться на мене своїми синіми очима, і я знав що таке ш л я х д о П е р е м о г и .

Він складається з живих людських сердець, таких гарячих і вірних, як твоє, і з таких очей — молодих і чистих як твої, із віри, сили, мужності і ... сліз матерів. Ні, мій сину, то не тільки слізки розлуки і горя... То слізки скорботи і любови, гніву і радості. То слізки, що падають вогнем, а не водою.

Ах, серце, оудь, як сурми, як ріг Ролянда, як сурма Архангела в день страшного суду — клич до бою, до перемоги. Не плач, а алярмуй, оий на сполох, клич, пали вогнем. Спадай кров на землю, як знак перемоги, як проміння сонця, а не лягай мертворо росю. Піднімай, гаряча кров, полегле жито, буди сплячих, відкривай серця, що глухо за мкнуті — буди, а не лякай, не присипляй. Бо віддають вас, сини мої — перед лицем Смерти всі українські воїни діти мої, сини мої, бо поруч сина мого йдуть — вони віддають кров свою, серце своє, молодість свою, життя своє — за Тебе, Мати моя, Україно моя...

Вони чують голос Великого Отамана, .. вони йдуть на клич його, бо клич, — за Україну!

Чи переможе він ?

Я знав його і тому віддав йому сина.

Хто він ? Людина, що вдихала в груди пахощі української землі, а з ними і біль і тугу її, велику смертельну скаргу на ворогів своїх. Він бачив як її толочили ноги ворогів, чув як калічили нашу рідну мову, як чисті перли наших думок кидали в багно і топтали їх. Він знав, що ворог хотів осліпити наші очі, - щоб не бачили краси рідного краю, хотів звязати наші руки - щоб не піднесли меч на ворога. Нам хотіли влити в душу отруту - щоб ми перестали бути дітьми України, щоб ми плюнули в її скривавлене обличчя, щоб ми розпяли Бога в своєму серці... І розпинали Бога в нашій хаті, топтали ногами наші святі ікони, розстрілювали наших священників, руйнували храми... І ми мусіли терпіти це, бо це ніс нам ворог на своїх багнеттах, на своїх кривавих, проклятих прапорах.

І тоді людина - так, проста людина, що не була навіть військовим, стала воїном і лицарем, просто і владно сказала:

За Україну !...

І її голос почули всі. Хіба той не озвався, чие серце отруїв ворог, чий вуха заклав чужою мовою - тому не почули своєї... А були такі, що почали забувати свою рідну мову, бо ворог їм - як жebraкам - кинув порожній "общий катьолок". Порожній, чуєте ? Чи думаете, що в ньому було б щось інше, як сочевична кашка ? Але навіть кашки з сочевиці не було, бо ворог знав: і так продасте. За порожній "общий катьолок" !..

І той, хто не був українцем, пішов на бік ворога.

А той, хто був українцем, пішов на клич Отамана і взяв зброю в руки, припав обличчям до землі і слухав. І чув, як бється в її глибині скривавлене серце України, і набирал з його скорботних, животворних глибин безсмертної сили. Сили любови і ненависти.

Чи мала я це сказати синові ? Він знав це краще за мене, бо в нього була молодість. І була зброя. У мене було тільки серце матері, і я хотіла б вкласти його йому в груди - щоб куля ворожа вдарила в моє серце, а не в синове.

- Ми переможемо, мамо. І ти зустрінеш мене біля воріт, і твої очі будуть такі ясні і радісні, як великодні свічі. І будуть дзвонити дзвони у всіх церквах - ми будемо вертати з пісню... І він заспівав:

За Україну, за Україну
Кожен готовий з нас до загину,
Хай же лунає наш клич молодий,
Хай піднімає наш стяг боїовий.
Боже великий, дай сили в бою,
Дай нам осяєну ласку Твою,
Благослови нашу зброю і шлях,
Доля Вкраїни в Твоїх е руках.

Голос сина, повний моління і сили, страждання і вірою сповнявав мою душу. І я стала на коліна. В ту мить я забула слова молитов. Я молилась так - як плакало серце:

- Боже Великий, допоможи моїм синам і збережи їх. Збережи їх, бо їм йдуть за правду, сини йдуть на смерть, щоб могла жити їхня мати, чуєш, Господи? Це ж люди, що в них ворог хоче відняти життя, і землю, і душу, і серце. Ворог хоче лишити душу людини, як спалену, прокляту Тобой пустиню - де тільки попіл і каміння. Де нема ні квітів, ні води, ні вітру... Тільки попіл і мовчання, тільки смерть... О, не допусти до цього, Великий Боже, допоможи синам моїм - це ж Твої діти. Благослови їх на землі їхній, покарай мене, мати, смерть, але даруй життя і перемогу синам моїм...

В двері постукали.

Я вийшла, відчинила. Стояв друг мого сина, однак із чорними очима і веселим обличчям в золотистім пуншу.

- Він готовий? - спитав тихо і усміхнувся мені, мов боявся розбудити від сну пращання. Навіть імені мого сина не назвав.

- Хіба вже час?

- Так. Є наказ від Великого Отамана. Ми виступаємо завтра на зорі. Це буде наш перший бій. Перший для мене і для нього, - пояснив він мені і усміхнувся.

Син вийшов з кімнати і стис руку друга.

- Уже? - спитав просто і взяв наплечник, що я йому приготувала.

- Ходім.

- Сядемо на дорогу - сказала я.

Ми сіли тут же, в передпокою, на стільцях. Світло лампки падало на обличчя внаків, і я бачила очі мого сина - чисті, і сині, як небо і ... молилась до них і за них.

- Ходім.

Я перехрестила обох.

Син взяв мої руки з плеч.

Вже час, мамо, рідна моя, - сказав і м'якко поцілував мене.

- Не плач. Ти ж сама знаєш, що треба.

- Знаю. Іди синову... І я пішла, коли б могла... Ах, синову!

- В бій я буду бачити тебе, мамо, твоя молитва захищить мене. Я ж за тебе йду.

І за Україну, - суворо сказав його друг, і в його вник очах блищали сльози. І тремтіли уста.

- Так, любий, - сказала я. - За Україну. І мати і Україна - це те саме. Ми однаково любимо вас і однаково офіруємо вас. Ми обидві матері. Пам'ятай це синову...

Двері замкнулися. І стіни навколо... І світло згасло, і речі поплили кудись від мене... - ні, то на мить і серце

це мого перестало битись... Навколо все так як було: стільці, дзеркало, і квіти... Тільки сина мого нема. Вже не чути й кроків. Вони лунають десь там - у затишній вулиці. Але вони вернуться в такті і ритмі тисяч кроків. Чи впізнаю твої, сину мій?...

Я відчинила вікно. Темна ніч і бризки дощу. Розірвані хмари і кризь них небо - мов очі Бога дивились на землю. О, Боже, побач її страждання і утоли її печалі.. Я віддала за рідну землю все, що ти дарував мені - сина. Дай йому перемогу над ворогом. Якщо не тепер - то в майбутньому...

В тиші ночі я раптом почула кроки. Десь далеко, міцні і пружні, вони мов повторювали такт мого серця, в тисячу разів посилювали його згасавче биття.

... Ідуть...

Десь вдарив дзвін - другий, третій... І десь червоним оповидлось небо.

А кроки лунали все голосніше, і ячула пісню:

За Україну, за Україну
Кожен готовий із нас до загибуні,
Хай же лунає наш клич молодий,
Хай піднімає наш стяг бойовий...

Били дзвони на сполох. І лунали кроки воїнів, що йшли з синьо-жовтими прапорами на клич Великого Отамана. І загравами червоніло небо. І лилась пісня молода, як молодим було серце мого сина, моїх синів...

Боже Великий, дай силу в бій,
Дай нам осяєну ласку Твою,
Благослови нашу зброю і шлях,
Доля України в Твоїх є руках...

Лунали кроки.

Україна вставала на боротьбу зі смертю - за життя!

Ніна ПАВЛОВСЬКА.

Гнат ДЯДЕРЕНКО.

25. ТРАВНЯ 1926 РОКУ.

Рука, немаче чорне жало,
Гарячу зорю простягла,
І синє небо закружляло,
Й вогонь торкнувся до чола.

Війнули холодом каштани
/Такі їх лагідні ряди.../,
І мовкне серце полумяне,
І гасне погляд назавжди.

І мохе думка пролітає
Остання - чиста і швидка -
Що це ж не перше вириває
Життя підкуплена рука.

Не плач, не сльози, лиш відплата
Вогнем пекла тверді серця.
На чужині ковали брата,
Проводиря свого, борця.

І піднімалася молитва,
І присягалися уста,
Ще спалахне остання битва,
Борня нещадна і свята.

Ще встане знов одвічне право,
Ударить суд над чорним злом,
І оживе в боях держава -
Земля, потоптана врагом.

... Хилились важко, наче крила
Над тілом рідні прапори.
І сонце золотом росило
Лице завітчане згоря.

Морозом зімкнуті повіки -
Життя нежданний перелом...
І десь степи шуміли й ріки,
І мріяв Київ над Дніпром

Про дні, як покликком металів
Заграли в буряній імлі
Читкі слова Універсалів -
Законів вільної землі.

І час минає. Плинуть весни,
Але надія не зника,
Що над країною воскресне
Пора бурхлива, мов ріка.

Що оживуть діла героїв,
І загремить лунка хода,
Що це в огні ясної зорі
Свобода встане молода.

Що на розонті перелогів
Вигнанців зійдеться сім'я
Й вогонь тризуба золотого
Над другим сонцем засія.

----- 00000 -----
----- 00000 -----

З П Е Ч А Т Т Ю І М Е Н И.

/шляхами спогадів/

Увесь баталіон ґенерів Одеської військової школи стояв на "струнко" перед начальником, генералом Голієвським. Генерал промовляв. Він не схвалює поведінки. Дітвартво, легковірність! З якої радості дехто підніс на багнеті червону стрічку? На віщо?

Це вчора, коли школа маршувала вулицями міста Одеси, демонструючи повалення царату та вірність тимчасовому урядові.

- Ну, що з того, що ви почепили червоні стрічки? Ї дорікає генерал - Коли б він захотів, він надів би на виворіть свою генеральську шинелю і був би весь червоний. Генерал відхиляє заполу шинелі. Дійсно підшивка червона. Але це не переконує. Щось мусить відбутися, і щось відбулося...

У неділю, коли немає навчання, на дверях аудиторії скромна записка: збори офіцерів та ґенерів - українців. Щось сміливе й близьке. Але не вкладається в голову, надто несподіване, надто нове. У прочинені двері видно - сидять, читають газети. Наважурсь. Уперше в житті в руках "Нова Рада", "Народня Воля". Уперше впадає в око імя - Петлюра.

Не - ський, не - ов і не - ович, а Петлюра.

На тлі відомих і рясно вживаних "Мілюков, Гучков, Керенський" щось глибоко українське в новому імені. Родиться певність, відкривається мета, уперта й непохитна воля. Людина на злість усім ворогам усміхається, твєрда й несхибна в своїй правоті. Лише в його руці правда. Більше ні в кого.

Але дні гоїдаються. В почесному караулі зустрічаємо Гучкова, вдруге Керенського. Пошану несемо формально. Не те: , чуже й нецікаве; лиш галас навколо.

Кінець військового вишколу.

- "Струнко!" - начальник бере телеграму: "Проїзжоу і поздравляю" - наказ від міністра з Петрограду. Чому не з Києва?

Експресом з Одеси до Семфірополь в полк.

- Але ж, прошу, пане полковнику, я українець і хочу призначення до українського полку! Полковник здивовано й пишно видивляється на безвусого прапорщика:

- А говорити ж ви вмієте по-українськи?

- Так, точно, пане полковнику
- Але ж в українському полку зібрались самі дезертири, що не хочуть іти на фронт! - бе на шляхетні почуття молодого хлопця полковник.

Ніяких компромісів! Тільки в український полк!

- Але український полк уже сформований; за тиж - день має виступити на фронт! - круто міняє аргументації в на протилежну сторону полковник

Швидкі дні... В українському полку гості: п'ять велетнів-матросів делегатів від чорноморського корабля, що оголосив себе українським. Атмосфера радості, довіря.

- Так, це справді було - оповідає делегат. - Керенський питає про довіря; представники від чорноморської фльоти відповіли: "Скажіть морякам, що ви Мойсей, і вони кинуться за вами в море". Але ми ні, - каже делегат - ми оголосили вірність українському урядові.

І знову дні... Промайнув Тютюнник; тисячу добірних вояків з полку повів на фронт. Осіння тривога. Незнаний нечувано осяканий ворог. Частина полку в вагонах на станції Мелітополь, як передова застава проти навали, що йде з Криму на Харків. Туманить осіння мшечка, в вагоні нудьга. Нараз оживлення. Делегація! Знайомі лиця. Звідки? Куди, моряки?

Від українських кораблів чорноморської фльоти до Києва... Дізнатись, чи дійсно Українська Центральна Рада - буржуазна. Дивно! Ну, що ж, їдьте та повертайтеся і нам розкажете... Вертались...

- Ні, не буржуазна. - Але як там в Києві? - Ого, нічого не станеться. Там Петлюра... Він як покрутить... Але відповіді звучать безпорадно...

Ви байдужі, моряки-українці; ви - втілення неутралітету. Як довго вам треба рости, щоб зрозуміти Петлюру! Мітинги, мітинги! На вулицях і майданах. Серед вулиці старий стилець, на ньому промовець.

- Брехня! - летить із натовпу - він син полтавського візника?

- Син памешика і капіталіста! - самовпевнено падає на брук, отрутою в груди, криве світ.

Так, так! - згоджується важка дійсність. Хай буде так; так легше.

Тупу злобу, гнилу отруту, зраду, підшепти, їдь і бруд силе, силе ворог на чисте ім'я, що ставало прог - рамом для народу, скупчувало народні зусилля, народню потужність, творило з народу цілість, вязало докупи історію.

- Похабний письменник Винниченко, австрійський шпійон Грушевський та московський бухгалтер Петлюра вгадали якусь Україну. - летить до українського народу брехлива злива відовв підступного ворога, що заглинається в радощів перемоги.

- Уже Україна замахає хвостом, - кидає зневагою

руки вслід за відступом Петлюри подільський селянин.
Ворог захищається з перемоги.

Падають замурзані дні.

- Махно махає, Петлюра петлює, - вигадують школярі бавлячись в політичну війну біля школи.

- У вагоні директорія, під вагоном територія, - старанно й якнайвиразніше вичитує викладач української мови, диктуючи учням приклади з правопису чужих слів.

Волютяно-імлісті будні положують порожню, спустошену душу.

Ворог тріумфує. Він переміг. Той, чие імя стало програмом змагань, початком визвольної дії, запереченням безчинного й безвольного бажання волі, далеко в Парижі.

Тягар натурального податку, голод, тисячі постріляних у "чека" закладників, ревізиції хліба, худоби, і забуте чи незбагнуте в свій час імя встає в пам'яті кожного, хто часом може навіть випадково чув його разом із словами проклять з уст ворога.

Встає імя.

- Де той Петлюра? - з тугою запитує селянин. Чом він не йде? Тепер ми би знали, що робити.

- Та нема ні вітру, ні хвилі! - зітхають, забившись у закутину сільські інтелігенти. - Що той Петлюра думає? Як у воду впав! Нема і не чути. Але так не може бути! Мусять прийти!...

Ворог чує і бачить. Кожна вимова цього імені зву - чить як надія, як корабель для потопельника. Імя - творець найвищої для народу ідеї, ідеї визволення. З ним нарід був творцем своєї історії. Без нього - стратив себе.

За ним тужить і жде його. В муках dorостає до нього, до величі свого великого отамана. І ворог розуміє. Привид Отамана іде містами й селами.

- Пожертвуйте коліньному старшині петлюрівської армії. Хто це? Ага, безногий інвалід! Він не бачив ні Петлюри ні його армії. Але він певен - цей клич принесе ведру жертву. Жертвують. Хай знає чийм імям живиться. Хай несе славу, хай родиться міт, хай стає сьвященним імям! Не легенда, не марево, лиш імя, що стало зорем визвольних надій!

Вони поспішали. Шостий рік по закінченні збройних дій. Шльома Шварцбарт наздогнав його на вулиці Парижу. Сім стрілів. Фізичне існування скреслено.

На сходах будинка українського державного видавництва мене спиняє редактор. - Чули? Симона Петлюру вбито... Де? - В Парижі. Помешки: Чия рука?... Звичайно що тепер буде?!...

Не рушиться тиша, не падають мури. Мовчи. Чуйні вуха і пильні очі.

Його немає - діє імя. Воно спалде нехить, кличе до героїзму; велить підійматись, рости; віє теплом і надією в душу народа - тривожний фермент, що будить неспо -

кій за долю народу.

І ворог знає; проникає в психосферу творення міту.

З його імям пов'язує всі прояви національного буття українського народу. Ходить назирці за його тінню на вулицях, зборах, підприємствах, установах, по сільських хатах.

Ви стали до слова на зборах. Не говоріть рідною мовою. Але говорили, і не чули злісного шипіння: петлюривець, петлюривщина. Вони говорили розумно, відкривали перспективи. Дивно й незрозуміло, чому наступні промовці з ненавистю накинулись на вас: "Він нічого нового не сказав, він хотів лише гарними словами приспати клясову пильність та інтернаціональні почуття" і т. ін. і т. ін.

І в той час, коли далеко на чужині навіть колишні співборці ставлять під сумнів, пробують змірити його дрібною міркою, звести з педесталу на сіренький стілець цю центральну історичну постать, - ворог все ще здригається, ганяючи за його тінню.

Читає афішу, вступає в театральну залю. Завіса гоїднулася. На сцені у синіх шараварах, вишитих сорочках кольорових поясах кобзарі.

- Петлюривщина, петлюривщина, - гадючкою вється із уст до уст тих, що звуть себе інтернаціоналістами.

Ворог глибше і краще, ніж ми, розуміє велич і небезпеку цього імені.

Мазепа - Петлюра - два стовпи історії, що їх не сила ворогові зфальшувати.

Лиш ненавидіти, лиш проклинати. Але й проклинати небезпечно. Нарід питає, за віщо? Імя стане страшніше від носія його. Розстріляти імя! Зказати народові, що його не було. Вилучити його з шкільної програми, замазати чорною плямою, тушем, щоб не додивились, щоб не дочитались. Так, так, не було його, не було зовсім, - гісторично гукає московський письменник, - створено міт під назвою "Петлюра". Ні Петлюри, ні петлюривщини не було.

Існує лише міт. Але й міт страшний.

І ворог принишк; діє мовчки.

Там, на Батьківщині велике імя стертє. Звелено його не називати.

Імя - рушій народу, вістун нових історичних фактів, найконкретніше гасло, найясніший прапор, формула боротьби проти колонізатора, сигнал нового вимаршу на визвольчу дорогу. І так по-зłodійськи ховає від народу ворог.

Доба Петлюри ще не скінчилась. Це - сучасність і майбутнє. Це плян здійснення визвольних ідей. На шляху цього пляну перенести імя в нарід. Туди, де звелено про нього мовчати, де виривають язик із уст тому, хто його вимовляє. Хай ходить по Україні, поміж народом, поміж

серцями сповненими тугою до волі! Він вчув крик нової доби і вів на той поклик парід.

Найбільша пошана йому - довести до свідомости молодого покоління зміст історичних понять: "Петлюра, петлюрівщина".

АР -М.

"В ЄДНАННІ - СИЛА, В ТЕРПІННІ - ПЕРЕМОГА"...

То було чверть століття тому...

Було тоді, коли в наслідок воєнних подій 1918 -1920 років на вигнання вийшла наша, як ми її тепер називаємо, "стара" еміграція і коли в історії наших визвольних змагань писалися такі сторінки, як Другий Зимовий Похід на Базар...

Загальна політична та господарська ситуація світу тоді дуже нагадувала теперішню. Європа поволі починала відбудовуватися з руїн першої світової війни. На шпальтах газет бриніли слова-акорди 13 пунктів Вільсона, що мали запровадити справедливий і довгий мир на землі, а мир "без анексій і контрибуцій"...

Для всіх починалося нове життя, відкривались ясні перспективи мирної, творчої праці. Лише для української, тоді переважно військової еміграції, що в листопаді 1920 р. на Збручі попрощалася з своєю Батьківщиною, воєнне в перспективі майбутнього було непевне і, як здавалося, безпросвітне завтра...

Ця аналогія нам часто спадає на думку, а разом із тим у пам'яті вириває один епізод. Це подія, коли Симон Петлюра відвідав табір інтернованих українських воєнків в Олександрові Куявському в 1921 році.

Вже сама вістка про приїзд С. Петлюри до табору змушувала таборове життя забитися прискіпшеним живчиком і зцентралізуватися навколо особи небуденного гостя. Був накреслений широкий плян його прийняття, а між цим - і дві промови С. Петлюри до в'язців. Тема - "Україна на тлі тодішньої політичної ситуації Європи"...

Симон Петлюра умів зацікавити слухачів своїм словом. Він говорив як небуденний політик та сміло розплутував складні вузли тодішньої європейської ситуації, вплітаючи український чинник до політичних та господарських інтересів тодішньої Європи. Він говорив як стратег та пророчим оком кидав свій погляд у майбутнє, шукаючи доріг, де могли б спіткатися та взаємно пов'язатися господарські, а слідом за ними й політичні інтереси України та інших держав...

А годину чи дві пізніше С. Петлюра вже виступає се ред стрільців. Та сама тема, ті самі аргументи, але яка тепер вже відміна і проста мова, який відмінний підхід

до уваги і до почувань цієї нової аудиторії слухачів.

Той С. Петлюра, що ще годину тому у театральній салі виступав серед старшин, тут ніби відійшов на другий плян. Перед стрілецьком промовляє тепер Петлюра — батько до своїх дітей і Петлюра — вояк до своїх співборців, з якими разом провів найтяжчі хвилини визвольної боротьби і з ними вийшов на чужину...

І ніби випростувались придавлені тягарем тодішньої еміграційної безнадійності ще недавно стрункі й молодечі постаті старшин і стрільців, а та безнадійність зникла з очей та відступила місце веселим вогникам надії; у відважних і вже тепер сміливіших вояцьких руках помічалось, що слова Симона Петлюри вже влили в вояцьку істоту надію на краще завтра і що вояцтво це вважає себе до чогось потрібним і до чогось ще здатним... Було видно, що воно вже причастилося тих тайн С. Петлюри і на похму рому українському обрії побачило ту провідну зорю, що мала просвічувати в його житті на чужині.

І я зрозумів тоді силу С. Петлюри так само, як розумів її кілька років пізніше в розпачливому "що ж тепер буде?", коли на бруках Парижа повалений сімома кулями Симон Петлюра відійшов у вічність.

Про Симона Петлюру багато говорилося по різних його присвячених, академіях. Про нього написано вже цілу і досить велику "Петлюріяду". Різно його характеризували, різні підкреслювали його заслуги перед українським народом, але все зміряло до одного: сила Симона Петлюри в тому, що відновив він приспану віками традицію нашої визвольної боротьби і тим розпочав нову епоху в історії українського народу.

Симон Петлюра залишив по собі багато заповітів і багато дороговказів, а серед них чи не найголовнішим дороговказом маємо від початку й до кінця віддане своєму народові його життя.

І один з тих дороговказів набирав для нас сьогодні особливого актуального значіння....

Симон Петлюра обходить таборів інституції, а їх у тодішніх таборах було чимало, во коліччі дроти не могли увязнити думки, що рвалась на волю, не могли скувати енергії більшості таборян, що шукали собі заради у всебічних творчих проявах національного й культурно-громадського життя.

Культурно-освітній відділ організував різні курси, мав власну друкарню, видавав газету "Нове життя" і інші видання. Церква пишалась своїм іконостасом та образами, виконаними в суто національному стилі. Студентство організувалося в студентську громаду і в прискішеному темпі вивчало чужі мови та готувалось до різних вищих шкіл західної Європи. Швидко розвивалась й таборова кооператива, щомісяця відчисляючи певні суми із своїх зисків на різні культурно-освітні й таборів цілі. Успішно діяв театр, кіно, хор тощо.

падають голосні команди "струнко!"... і звучні слова рапортів керівників та голів таборових організацій...

І цей легендарний та такий широко популярний Симон Петлюра, що в часі Крут із своїм кошем беріг північних та північно-східних кордонів України, що в сірій солдатській шинелі і з рушницею в руках у перших лавах стрільців брав Арсенал, що на чолі військових та політичних подій пройшов через бурхливі 1918 і 1919 роки в історію України, ... цей Симон Петлюра, як завжди скромний і спокійний, - приймає рапорт, всім цікавиться, розпитує, дає поради...

В таборовій кооперативі його просять вписатись до книги почесних гостей. І він, злегка похилившись над столом, без хвилини надуми занотує: "В ЄДНАННІ - СИ - ЛА, В ТЕРПІННІ - ПЕРЕМОГА !..."

І. Л-ИЙ.

З М І С Т:

	Стор.
Вступне слово.....	5..
М.Славінський - ЖИТТЯ С.ПЕТЛЮРИ.....	6
Борис Лисянський - Памяті Гол. От.....	15
ЗАПОВІТ СИМОНА ПЕТЛЮРИ.....	16
Ніна Павловська - Памяті Петлюри.....	18
Д.Донцов -Світоч- СІМ КУЛЬ.....	19
В.М. - 25. травня 1926.	22
Ніна Павловська - МАТИ.....	23
Гнат Дядуренко - 25. травня 1926.....	27
Ар - М. - З ПЕЧАТКО ІМЕНІ.....	29
І. Л-ий -В ОДНАННІ СИЛА.....	33

МАТЕРІЯЛИ.

Матеріяли, використані в цій книжці
були взяті із таких джерел:

Календар "Укр. Фармера" на 1937 рік.
Журнал "Наше Життя" ч.20/33-65/ із
25. 5. 1946. - Авгсбург;
Часопис "Батьківщина" - Риміні;
Календар "Нового Шляху" на 1945 рік.

